

Από το Κέντρο στο Απόκεντρο και πάλι πίσω

Η αέναη πορεία των Αθηναίων εντός και εκτός των τειχών

Η μεταπολεμική Ελλάδα χαρακτηρίστηκε από ένα πρωτοφανές κύμα αστυφιλίας και εγκατάλειψης της υπαίθρου, πρωτοφανές τόσο για τα νεοελληνικά χρονικά όσο και για τα ευρωπαϊκά. Το σπίτι στο χωριό εγκαταλείφτηκε για το διαμέρισμα στην Αθήνα και η μονοκατοικία στην Αθήνα δόθηκε αντιπαροχή. Το τέλος της δεκαετίας του '60 και η έλευση της δικτατορίας βρήκαν την Αθήνα ήδη μια αχανή μεγαλούπολη, περίπου στο μέγεθος που κατέχουν σήμερα οι περιοχές που αποκαλούνται ακόμη αστικές. Η σύγχρονη Αθήνα εποικίστηκε από επαρχιώτες. Σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο και μέχρι πριν μια-δυο δεκαετίες, ο Αθηναίος που κυκλοφορούσε στο δρόμο ήταν γέννημα-θρέμμα της επαρχίας, ένας χωρικός, κάποτε αγνός και φιλόξενος όμως πλέον αγριεμένος και επιθετικός. Αυτοί οι Αθηναίοι μισούσαν την ίδια τη φύση του αστικού πολιτισμού, την κίνηση, την πυκνότητα, τη δυναμική, την πολυμορφία. Αυτό το μίσος μπορεί να μοιάζει παρόμοιο με αυτό που ένιωθαν για τις μεγαλουπόλεις της εποχής τους ο Ruskin ή ο Nitsche όμως εδώ ήταν πολύ λιγότερο συνειδητή απόφαση και περισσότερο αποτέλεσμα της βίαιης μετατόπισης τους σε έναν ξένο τόπο. Μόλις πριν λίγα χρόνια τα παιδιά αυτών των ανθρώπων γεννιούνται και μεγαλώνουν όντες απόλυτα ενταγμένοι στη λογική της μεγαλούπολης. Το μεγάλο πολιτισμικό πρόβλημα της μεταπολεμικής Αθήνας λοιπόν ήταν ότι απαρτιζόταν πλέον από εκατομμύρια (πρώην) επαρχιώτες εγκλωβισμένους στο καινούργιο αστικό περιβάλλον. Σήμερα περίπου το ίδιο πράγμα επαναλαμβάνεται με τους ανθρώπους που μεγάλωσαν στην Κυψέλη, τα Πατήσια και το Παγκράτι και μετακινήθηκαν στα νεόχτιστα προάστια για να βρεθούν και αυτοί όπως και οι γονείς τους **άποικοι** σε μια καινούργια χώρα/γη. Το καινούργιο φαινόμενο σήμερα είναι η αντικατάσταση αυτών των πρώην χωρικών/πρώην κατοίκων του κέντρου της πόλης που μετακινήθηκαν στα προάστια από μετανάστες, αυτή τη φορά από το εξωτερικό. Αυτοί αν και ευγνώμονες για τη νέα τους πατρίδα τους και τις καταναλωτικές της χάρες, νιώθουν κι αυτοί έξω από τα νερά τους μέσα στο περιβάλλον της. Στις μέρες μας οι πολυκατοικίες -τα υπόγεια και τα ισόγεια αρχικά, σταδιακά και οι πάνω όροφοι- κεντρικών περιοχών όπως οι Αμπελόκηποι, η Κυψέλη, το Παγκράτι, η πλατεία Βάθης, καταλαμβάνονται από ξένους μετανάστες. Η Αθήνα για πρώτη φορά στην ιστορία της είναι μια πολυεθνική μεγαλούπολη.

Η τάση εξόδου προς τα προάστια χαρακτήρισε τη δεκαετία του '80. Χιλιάδες «βολεμένοι» Αθηναίοι αγόρασαν γη και κατοικία στα απώτερα βόρεια -κυρίως- προάστια (τα νότια είχαν την τιμητική τους την προηγούμενη δεκαετία και καταγράφηκαν επαρκών στις ταινίες εκείνης της εποχής). Έτσι οι αρχές των 90s βρήκαν το Παγκράτι, τα Πατήσια, την Κυψέλη με ιδιαίτερα αραιωμένο τον πληθυσμό τους και τις τιμές των ακινήτων τους σαφώς πεσμένες. Μια καινούργια ομάδα κατοίκων, μεταναστών από τις χώρες των Βαλκανίων, της Ανατολικής Ευρώπης, της Αφρικής, της Κίνας και των Φιλιππίνων άρχισαν να καταλαμβάνουν τα κενά διαμερίσματα. Οι ανάγκες τους ξεχείλισαν στις υποβαθμισμένες, τότε, περιοχές κάτω από την Ομόνοια, στο Μεταξουργείο και στο Γκάζι ενώ την ίδια στιγμή, αυτές οι περιοχές άρχισαν να «αξιοποιούνται» στεγάζοντας ουζερί, κλαμπ και γκαλερί,

ανεβάζοντας την αξία γης τους.

Ο Heidegger υποστήριξε ότι ο άνθρωπος κατοικεί σε «τόπους» και όχι στον χώρο γενικώς. Στο δοκίμιό του **Χτίζουμε, κατοικούμε, στοχαζόμαστε** ο Γερμανός φιλόσοφος μας προτρέπει να σκεφτούμε μια αγροικία στον Μέλανα Δρυμό. Στην αγροικία έχει επιτευχθεί η κατοίκηση: τα τέσσερα στοιχεία που συγκροτούν αδιάσπαστα τον κόσμο των ανθρώπων έχουν συγκεντρωθεί. Ο Παύλος Λέφας γράφει: «το ίδιο το προάστιο είναι από τη φύση του ένας τόπος αντιφατικός. Στο προάστιο βρίσκεται ταυτόχρονα στην πόλη και στην ύπαιθρο. Στο προάστιο μπορείς να έρθεις σε επαφή με το χώμα, το πράσινο, να δεις τον ουρανό. Μπορείς να αναπνεύσεις τον αέρα, να μυρίσεις τα λουλούδια, να ακούσεις τα πουλιά, να ατενίσεις τον ορίζοντα χωρίς να παραιτηθείς από την πόλη, χωρίς να μονάσεις σε μια βουνοκορφή. Και πολλοί είναι αυτοί που θέλουν να ζήσουν στις συνθήκες που προσφέρει το προάστιο». Η κοινοτοπία και η επανάληψη είναι τα στοιχεία που κάνουν τα προάστια τόσο ισχυρά στη συνείδηση των κατοίκων τους. Ο νέος ελληνικός πολιτισμός μοιάζει να επικεντρώνεται στο εξής αρχέτυπο (για τον άνδρα): όμορφη γυναίκα (κατά προτίμηση ξανθιά, αν είναι δυνατόν Αγγλίδα ή Γερμανίδα), δύο παιδιά -ένα αγόρι και ένα κορίτσι, καθαρόαιμο λυκόσκυλο, τρία αυτοκίνητα, ένα ρενεγκέιτ, ένα κάμπριο διθέσιο και ένα στέισον βάγκον, μεζονέτα με κήπο, τοίχο και κάγκελα ώστε να μην μπαίνουν μέσα οι ανεπιθύμητοι, γκαζόν και πισίνα, τζάκι, home cinema, το τελευταίο μοντέλο κινητού, μία Φιλιππινέζα και μια Ουκρανή, μετοχές, τρεις πιστωτικές κάρτες, μόνιμο τραπέζι σε μεγάλο Σκυλάδικο, εγγραφή στο Πολιτεία Τένις Κλαμπ, χειμερινές διακοπές στην Αράχωβα και σκι, θερινές στη Μύκονο (αλλά και σπίτι στις Σπέτσες για ησυχία). Είναι αλήθεια ότι το σουπερμάρκετ πολυτελείας αποδεικνύεται καθοριστικό για τον τρόπο ζωής των προαστίων. Κατ' αρχήν οι ποσότητες προϊόντων που καταναλώνονται εδώ είναι μεγαλύτερες απ' ό,τι στο κέντρο της πόλης και έτσι τα ψώνια κάθε είδους είναι μια μικρή εκστρατεία. Το αμάξι (το μεγάλο) σταματάει στο πάρκινγκ του σουπερμάρκετ. Το καρτσάκι έρχεται και φορτώνει όλες τις σακούλες μέχρι το πορτ μπαγκάζ. Η εμπειρία είναι σχεδόν ντράιβ ιν. Σήμερα τα στάδια της ζωής του Νεοέλληνα βασίζονται στην εξής ακολουθία μετακινήσεων: από το χωριό στην πόλη, από το κέντρο της πόλης στο προάστιο, από το μέτριο προάστιο στο καλό και από εκεί στο πιο καλό. Αν φυσικά του πάνε όλα καλά στη ζωή και την καριέρα του. Μια ζωή που μοιάζει καταδικασμένη να χαθεί σε καταλόγους με "αντικειμενικές" τιμές ακινήτων, κοσμικές στήλες στις οποίες απεγνωσμένα επιζητεί να ενταχθεί, ιλουστρασιόν περιοδικά με το επόμενο αυτοκίνητο που θα αγοράσει, λίστες με τα ακριβά ιδιωτικά σχολεία που θα στείλει τα παιδιά, ρεζερβέ σε ακριβά εστιατόρια και σκυλάδικα. Μια ζωή όπου σχεδόν τα πάντα γίνονται για το θεαθήναι. Μια ζωή όπου ο προαστιακός άνθρωπος δεν βρίσκει και πολύ χρόνο για τον εαυτό του. Τελικά μήπως ήταν καλύτερα στο τριάρι της Κυψέλης; Ή μήπως στο χωριό; Διλήμματα...

Θανάσης Μουτσόπουλος